

DE VLUCHT

Nele had dus haar oude moeder naar boven gebracht en vrouw van Male sliep gerust.

Andere vluchtelingen zaten nu in de benedenkamers en het meisje zocht daar even Mathilde Deleeuw van Duffel op.

— Vader, rust op die sofa, zei deze. Hij kan toch niet slapen, maar dubt over moeder.

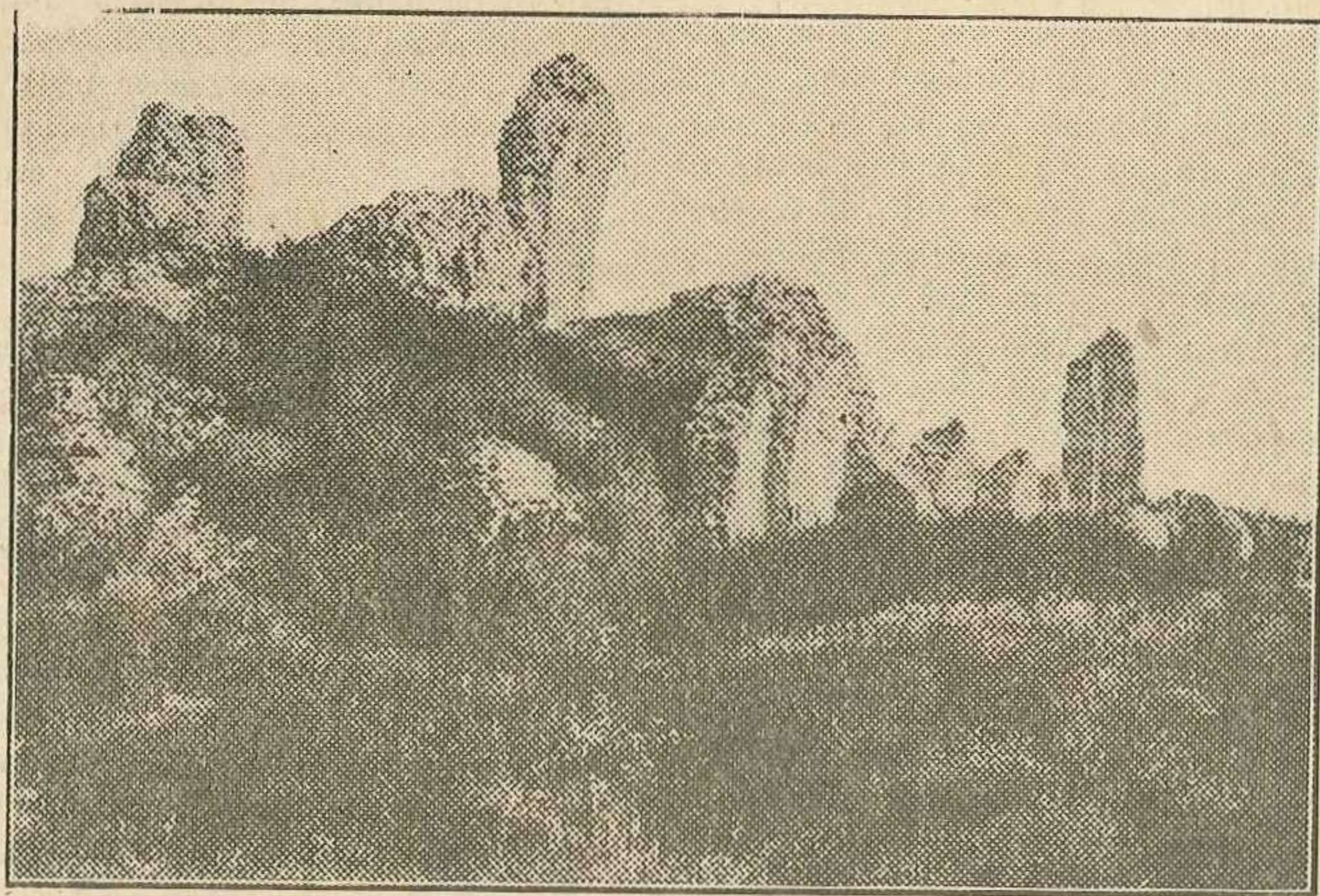
Wannes Dhooge, de Oostendenaar, zat te midden van een groepje verge-

men ze strategie menschen... en ge moet daar de knepen van kennen!

— 't Is toch een schrikkelijke tijd, zei een vrouw. Er zullen nu dokters te kort zijn.

— Ja, de arme dompelaars van gekwetsten zien veel af, stemde Wannes toe. Dat is de oorlog!

— Kweek daarvoor uw jongens groot. 't Is al een vracht genoeg voor arme menschen, en ge moet ze dan laten doodschieten.

De kerk van Woumen na de beschieting.

noegd zijn pijp te rooken en gaf zijn uiteenzetting van den toestand ten beste.

— Ja, ja, zei hij, onze mannen zijn nu wel aan dezen kant van den IJzer, maar dat is een list.

En hij pinkte met het oog alsof hij 't fijne van de zaak begreep.

Ze verwachtten de Franschen, vervolgde hij, en dan doen ze allen samen een uitval en weg klawieren de Duitschers en ik trek met onze overwinnende soldaten Oostende weer binnen. Dat noe-

— 't Land moet toch verdedigd worden! hernam Dhooge.

— Ha, ja... maar zie, ik heb daar een manneke van zes jaar, en de moeder keek vol liefde naar het sluimerend jongetje. Ik zie het zoo gaarne als 't licht van mijn oogen... en toen 't overlaatst ziek was, heb ik in vier dagen en nachten geen oogje toegedaan. Maar als ik moest weten, dat het later daar in 't veld zou liggen lijden, doorstoken van een bajonet, gelijk er nu toch zooveel

zijn, dan zou ik liever willen dat ons Heere het jong bij zich nam... en ik meen, dat nog beter, dan ik het zeg! En God weet wat ik afgezien heb, toen het overlaats de kroep had. 't Is er met moeite doorgesparteld, door een oud middel van een wijveke, dat zou gestraft worden, moest het gekend zijn door de politie. Maar zij hielp het kind dan toch...

— Een van de soorte van Petje Cools, zei Wannes.

— Ik ken Petje Cools niet...

— O, 'k Heb er mijn moeder dikwijls van hooren klappen. Hij is nog zoo heel lang niet dood... en hij was overal bekend. Uit gansch West-Vlaanderen kreeg hij volk. De menschen hielden hem voor een tovenaer, of een wonderdokter. Hij woonde in een hutje, ergens bij Ghistel en 't was een vies man. Hij droeg een frak van zwart laken en een lange muts van ottervel met een rooden band. Hij had een baard tot op zijn buik. Hij zei, dat hij van beukenootjes en geitemelk leefde. Hij zat heele nachten te studeeren bij een koperen lampje, dat zijn vader uit den grond gedolven had en waarop het jaartal 968 stond, want zijn papa was turfdeilver en die gasten vinden dikwijls rare dingen. In de jaren 1600 haalden ze bij Mannekensvere wel een schip met molensteenen op, dat daar gezonken was, toen de zee nog verder over Vlaanderen stroomde dan nu.

Maar om op Petje Cools terug te komen, die was ook met dat ambacht begonnen, maar hij las daarenboven rupsen af, verjoeg ratten en muizen, hende een middel om den beet van dolle honden te genezen en hij begon dan bezetenen door allerlei gebeden van den duivel te verlossen. Al rap kwamen allerlei zieken naar hem, en geen armen alleen, maar ook rijken met voituur en een koppel paarden. Petje Cools was nu dokter Cools geworden; hij wilde geen loon aanvaarden, maar zei aan de klanten, dat zij een goede aalmoes moesten geven aan den eersten bedelaar of bedelaresse, die zij tegen kwamen en de slimmerik zorgde, dat dit altijd zijn eigen vermomde vrouw was.

— En gelooft ge aan de kunst van Pepte? vroeg Nele.

— Wacht, juffrouw... Op een zekeren dag ging er een arme schoenmaker van Westkerke heen. De sukkel had een ziekelijke vrouw. En aan mijn moeder, die toen ook te Westkerke woonde, vertelde hij hoe hij gevaren was. Hij moest beginnen met neer te knielen en kreeg dan den zegen met een zwart berookt kruisbeeld. Op den vloer was een ronde met krijt getrokken en daarbinnen stond met oudenwetsche letters als van een kerkeboek: « Jezus » geschreven. De schoenmaker moest zijn rechter voet op die ronde zetten en dan vroeg Cools of hij aan God, Onze Lieve Vrouwe, de Heiligen en aan Petjes kunst geloofde. « Ja », zei de man. Goed. Cools liet hem het kruisbeeld kussen en begon dan in een boek te lezen, waarvan hij de bladen altijd een pieper gaf. Wat later zei hij: « Vriend, zoo waar als God leeft, ik ben geen bedrieger. Hier zal binnen vijf minuten een vrouw verschijnen en aan den voet van dat altaar — want Petje had dat ook al in zijn kamer — neervallen. Ik zie ze reeds in mijn spiegel, en als ze na twee minuten geen teekens van leven geeft, zal uw wijf sterven ». Een vrouw kwam schreeuwend binnengelopen en viel dan buiten zinnen neer. Maar al gauw stak ze de handen omhoog. « Uw vrouw is gered » zei Cools tot den schoenmaker, die over al zijn leden beefde.

— En was 't waar? vroeg men van verschillende kanten.

— Eenige maanden later is ze begraven... Neen, jufvrouw, vervolgde Wannes tot Nele, ik geloof niet aan al die trunten, maar er zijn nog menschen genoeg die naar mannen als Cools gaan.¹⁾

Een oogenblik werd Nele, met al haar zin voor 't oude en 't folkloristische geboeid... Och, neen, 't was niet vreemd in die dagen, dat menschen plotseling van hun angst bevrijd en voor de ontspanning der zenuwen over allerlei kwestie's begonnen te babbelen en oude, vreemde, geschiedenissen ophaalden.

(1) De geschiedenis van Cools teekenden wij in Vlaanderen's kuststreek op. Wij hebben zelf ook wonderdokters gekend, al speelden ze hun rol op minder fantastische wijze. Het belezen van bezetenen kwam nog veelvuldig voor en wij gelooven niet, dat het met den oorlog verdwenen is.

(1) Deze Cools leefde in de eerste helft der 19^e eeuw.

Zoo geschiedde 't ook in dit groepje, terwijl anderen afgemat lagen te slapen of geheel terneergeslagen en zelfs wezenloos in een hoek zaten.

De moeder dekte haar jongetje toe en hernam:

— Ja, ja, als ze jong zijn, ge zijt ze aan het troetelen en het beteien. (1) Ge zorgt dat hun eten niet te warm is of niet te koud, dat geen spelde ze prikken kan. Ge draagt ze op uw handen en in uw herte. En nu ze groot zijn, nemen ze aan de moeders de jongens af, en ze jagen ze tegen elkander op om te vechten, te steken, te slaan, te schieten, te wonden, te moorden! 't Worden er nu vele begraven, zonder genaaid of geschrijnd (2) te zijn... Die vervloekte oorlog.

— Ja, mensch, dat heeft altijd bestaan. 't Is de eerste keer niet, dat ze aan deze kanten vechten...

Nele vreesde nieuwe verhalen, waarnaar ze in andere omstandigheden gaarne zou geluisterd hebben. Maar nu moest het stil worden in huis.

— Hoor eens, zei ze tot den immer spraakzamen Dhooge, 't is nu kalm en rustig in de stad na 't geweldig bombardeerden; dat we er ook eens van profiteerden om rust te nemen.

En ze wist de menschen tot stilte te brengen, en strekte zich dan zelf naast haar grootmoeder uit, terwijl ook Mathilde Deleeuw voor haar vader een bed kreeg. Zoo ving de nacht aan.

Hoe afgemat ze ook was, toch kon Nele den slaap niet vatten. Ja, de vermoeidheid woog op haar lichaam, maar haar geest bleef zoo helder, en de gepinzen konden niet rusten. Al bleef Nieuwpoort nu gespaard voor granaaten, toch schoten in het IJzerland de kanonnen. 't Was het wild gehuil van beesten... Dikwijls had Nele staan luisteren naar het geloei van het vee in de weiden van Veurne-Ambacht. Wat was alles toen vreedzaam, als de avond over het stille land neerdaalde. Men woonde hier toch zoo rustig in eigen doening, en al kwamen vreemden eenige maanden de badsteden van hun luidruchtigheid vervullen, hun leven was afgezonderd van dat der bevolking, zooals het zich ook veelal afzonderde in de

eigen wijken, die men met 't Fransch woord «bains» aanduidt.

't Was niet in Nieuwpoort-bains, en Coxyde-bains, dat het Vlaamsch karakter zich uitte... Op de geplaveide boulevard der kust was in de zomermaanden een apart wereldje. Daar was alles schijn, geflonker en geflikker, licht en los als de wuivende sluiers en witte toiletjes, als de flauwe grappen en fletse gesprekken, als de wuifte muziek en zoutelooze liedekes.

Verre waren ze nu, die begunstigten der fortuin... Men zei, dat velen naar Duinkerke en Kales, naar Boulogne en Havre en vooral naar Parijs hun luidruchtigheid hadden overgebracht en er zelfs flirtten met «notre pauvre, petite patrie (ons arm, klein vaderland)» en «nos chers petits pioupiou's (onze kleine piotten)», om zich een voornaam air te geven, als onderdanen van het glorierijk België, terwijl hier aan den IJzer vooral jongens van het volk lagen te bloeden en te sterven.

Hoor de kanonnen! Avond.

En Nele dacht er aan, hoe de lieden van Veurne-Ambacht na de dagtaak wat zaten te babbelen aan den oever van de vaant of op den kruin van den dijk, aan de poort der hofstede of voor 't visschershutteke en dan bij 't slapensuur binnentraden, zich keerden naar de schouw, waar 't plaasteren beeldje van Onze Lieve Vrouwe stond en zich knielend bogen, met de handen voor 't gelaat tot op de zate van den stoel, om gezamenlijk het avondgebed te lezen.

En nu zaten ze gedolken in hun kelder of neergehurkt in een vluchtelingenverblijf; of doolden ze al in den vreemde...

En zij dan van over den IJzer, die onder de macht van den vijand lagen, daar te Westende, Slype, Leffinge, Sint-Pieters-kapelle, Zande en zooveel dorpen meer.

Nele huiverde als ze aan de dooden dacht. Beneden had een vluchteling verteld van lijken, die hij te Lombardzijde had zien liggen, burgers naast soldaten. De dood scheen eensklaps een gewoon verschijnsel geworden, hier, waar hij meer dan in de woelige steden altijd, niet alleen in de getroffen familie, maar ook in de gansche buurt of in het geheele dorp als een indruk-

(1) Bederven.

(2) Zonder lijkkleed of kist.

wekkende verschijning beschouwd was geworden. Biddende vrouwen leiden de zieltogenden uit bij 't geflikker der gewijde kaars. Is de persoon gestorven, dan legt men hem af, wascht hem en hult hem in een goed gewaad. Iemand spreidt aan de voordeur de gelijen, bussels stroo, geschikt in den vorm van een kruis... En de voorbijgangers, wien men aldus verkondigt wat zij reeds weten door 't geklap der menschen en 't gelui van de klok, dat er daar binnen een ijdel (1) lichaam boven aarde ligt, weet aan die gelijen of het een kind, een ongehuwde of een gehuwde is, en met welk een dienst de doode begraven zal worden. Dat zeggen hun het aantal bussels of de bloemen welke ze tooien. De meesten lezen een gebed voor de verscheiden ziele en menigen treedt ook het sterfhuis binnen en teekent het bleekke wezen van den overledene door een in gewijd water gedompeld palmtakje met een kruis.

Op den dag der begrafenis komen de mannen in hun lakenschen frak en de vrouwen in hun zwarten mantel. Een der dragers vraagt aan de naaste der verwanten of het met toelating der familie is, dat men de kist buiten brengt. Met de voeten kerkewaarts voert men den doode heen, op een baar of bij verderen afstand op een wagen, bespannen door paarden, die 's morgens door een « kanton », den voerman, met gewijd water besprenkeld zijn, nadat hij de dieren in 't oor gefluistend heeft, welk een werk zij heden te verrichten hebben. Want, zoo gelooft men, moest men dit nalaten, dan zouden de paarden onrustig zijn en op hol kunnen slaan. 't Is als Gezelle het dicht:

« Stap voor stap zoo gaan de peerden,
traagzaam, treurig, stille en stom,
en zij kijken, of 't hun deerde,
dikwijls naar hun meester om;
naar hun meester, die te morgen
zijn beminde peerdenpaar,
onder 't kammen en 't bezorgen,
zei de droeve nieuwemaar.
« Baai », zoo sprak hij. « Baai en Blesse,
heden moeten stille, fraai!
moeten wij naar d'uitvaartmesse,
met den wagen, Blesse en Baai! »
En toen, na zijn hand te doppen,
in 't gewijde water klaar,
zegt hij de hooge koppen,
van 't onachtzaam peerdenpaar.
En hij kust en kamt ze beiden,
en « gij » zegt hij, « Blesse en Baai,

moet een lijk naar 't kerkhof leiden,
Baai en Blesse, stille! fraai!
schuimen zoudt ge en lastig zweeten,
zoo 'k u zonder wete liet,
van de mare, en zoudt verheeten,
gave ik u den zegen niet! »
En hij zelve kruist en wijdt hem,
eer hij ze in den breidel vangt,
met het water dat bezijd hem
aan de ruwe bedspand hangt.
Want hij slaapt bij zijn beminde
peerden en bezorgt ze trouw,
trouwer als voor eigen kinde
eigen moeder zorgen zou.
Hij besproeit en met gewijden
pallem speerst hij peerd en stal,
om de lijkvaart te bevrijden
van gevaar en ongeval.
Traagzaam trekt de witte wagen,
door de stille straten toen,
en 't is weenen, en 't is klagen,
dat ze bin' de wijte doen »

Want 'de vrouwelijke familieleden hebben plaats genomen om de kist op den wagen en schreien en bidden, terwijl de mannen volgen. Aan de kruisstraten houdt men stil om samen een gebed te lezen en bij 't naderen van het dorp beginnen de klokken te luiden, terwijl de geestelijkheid en de koorknappen met kruis en vaandels uit de kerk treden om het lijk af te halen.

De dienst neemt een aanvang; de vrouwen blijven ingetogen in het bedehuis, maar menige man wipt even de herberg binnen, om den tijd te verdrijven doch zorgt dat hij op de stonde der offerande terug is, om dan langs de familie heen te gaan en den laatsten plicht jegens den doode te vervullen.

Na de begrafenis verzamelen familieleden en genoodigden zich aan de tafel voor het lijkmaal, 't zij in een groote herberg op de plaats of in het sterfhuis zelf. Dan verdwijnt de stijfheid, raken de tongen los, spreekt men luidop, vervullen de roezemoezige stemmen het vertrek, tot iemand een sein geeft, en allen opstaan en met uitgestrekte armen, het gelaat naar den haard gekeerd, vijf Onze Vaders en evenveel Ave's bidden voor de ziel van den overledene. Is er een kind naar het graf geleid, dan zijn vooral knappen en meisjes gevraagd, voor wie de treurnis in blijdschap verandert, want na de Engelenmis blijven zij op de hoeve spelen in afwachting van de zielkessap, waaraan zij straks zullen smullen.

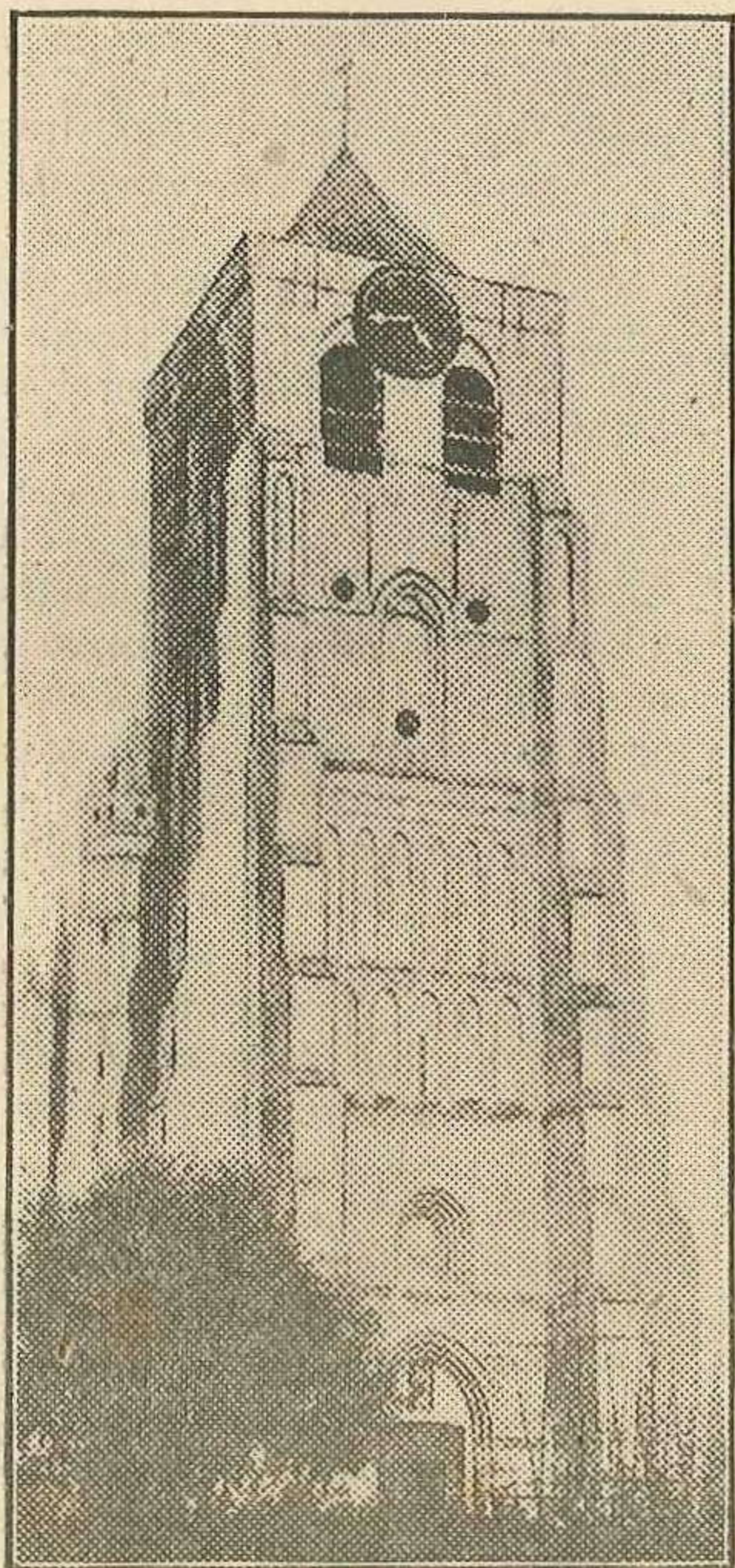
Bij sommige gezinnen was nog bijgeloof overgebleven, en sloot men den mond van den gestorvene met een kerkboek om den duivel te verhinderen in het lijk te kruipen en wierp men een

(1) Ledig.

gewijd palmtakje in den steenput, ten einde den waterduivel te beletten dien te verlaten.

En er waren in het IJzerland eigenaardige menschen, die den dood wel in 't gelaat durfden blikken, als Heynderickx, de oudheidhandelaar van Dixmuiden, die zooals we reeds hoorden, al jaren zijn kist had laten vervaardigen. Het fijn afgewerkt schrijn stond in zijn slaapkamer; in elken hoek lag vier frank en midden in bevond zich

De Kerk van Woumen voor den oorlog

een kruik jenever, geld en drank dus voor de dragers.

Zoo hoorden we van een ander die eveneens zijn kist zelf had laten maken en er zich elken avond even in uitstreckte, om zich goed voor te bereiden op het uiterste oogenblik. « 't Zijn van de weinigen, die zelf hun kiste gezien en gevoeld hebben, » zeiden de menschen. Zonderlinge denkbeelden inderdaad, die men aantrof bij de eigenaardige menschen van een oud gewest, met

taaie, sterk afgeteekende gebruiken.

Maar nu begroef men dooden in lakens en dekens en dolf men graven in tuinen en langs wegen. Thans scheen het leven plotseling minder kostbaar, zonder veel waande, want het werd gewaagd om have en goed, om wat luttele bezittingen, of vernietigd uit moedwil, bloedlust, moordlust...

Overal loerde de dood, niet alleen op de slagvelden, om schansen en versterkte hoeven, of aan de oevers van 't riviertje dat de grens moest blijven tusschen de strijdende partijen, doch ook in dorpen, waar niet geworsteld werd en niemand den vijand meer het gebied betwistte.

Menschelijkheid, beschaving, barmhartigheid, naastenliefde, gevoel, scheenen al goede woorden thans... De vorst der boosheid moest nu lachen en juichen. De menschen vermoordden elkander. De haat joe'de alom, en op wiens bevel?

Zoo ook lag Nele te mijmeren... Nu en dan sluimerde ze eindelijk even in, maar rustig kon haar slaap niet zijn en ook haar grootmoeder woelde en kreunde.

Eensklaps schoot het meisje uit een nieuwe verdooving wakker... Verschrikt rees ze op. De kamer was door een helle klaarte verlicht. De gloed speelde op de wanden...

— Brand! riep Nele... Heere God, 't brandt! Is het in huis?

Ze sprong uit het bed... Buiten klonken stemmen en haastige stappen... Een zware slag daverde. De gansche woning trilde, al de ramen zuchtten. Jeanne kwam binnengelopen en gilde.

— Er is brand in de stad en ze bombardeeren weer! O, hoor toch... We moeten terug in den kelder!

De oude vrouw kroop ook overeind...

— Nele, waar zijt ge toch? vroeg ze half schreiend...

— Hier, grootmoeder... gauw, sta op, we moeten naar beneden... ik zal u helpen.

— Wat is al dat vuur?

— 't Brandt in de straten... en ze schieten!

— Och, Heere toch... weer al!

— 't Is de kerk! klonk het op straat...

— Hoort ge dat... 't is de kerk! kloeg Jeanne. Jozef-Maria, weer zulk een

slag en niet ver af... Rap naar den kelder!

— Help mij met grootmoeder! smeekte Nele...

En ze sukkelden weer de trappen af. Ook Mathilde Deleeuw leidde haar vader heen, en eveneens uit andere kamers verschenen verschrikte menschen, om opnieuw veiligheid te zoeken onder de hechte gewelven. Sommigen sliepen echter voort, overmoeid van 't lange waken, uitgeput door 't zwerven en door den angst, doch Wannes Dhooge schudde hen wakker en dreef hen ook omlaag, zeggend, dat het nu nog geweldig was dan men ooit had gehoord!

Ja, de kerk brandde... en veel menschen gingen er naar zien... Nele ook wilde het eerwaardig gebouw een laatsten groet brengen, alvorens het zou ondergaan in het verterend vuur.

Vrouw Van Male was weer ingedut en Jeanne zat naast haar.

— 'k Ben seffens weer, beloofde het meisje.

Ze trad op straat en meer inwoners deden als zij, gedreven door hun liefde voor hun woonplaats en dezer monumenten.

Onbewust misschien gevoelden zij, hoe daar een brok van hun leven en van de geschiedenis hunner geslachten vernield werd.

De kerke brandt! Dat nieuws hilverde door de stad, in de woningen, in de kelders en sneed door 't hart als een vlijmend wapen. De kerke brandt... en men had een gewaarwording, als wanneer men de berechtingsbel hoort voor vader of moeder... 't Klonk tevens als een vonnis voor de gansche stad, als een aankondiging, dat men te vroeg gehoopt, zich te lichtvaardig verblijd had.

Nele zag den vuurgloed... De vlammen kronkelden langs de muren, krulden zich om de Gotthische ramen, draaiden rond de koornnen, en hoog sloegen ze uit het dak op. En hun roode schijn danste over de angstige toeschouwers die, na hun eerste ontzetting, de gebeurtenis bespraken.

— En 't bombardement was gedaan! zei er een op een toon van diepe teleurstelling.

— De kerke is niet in brand gescho-

ten maar gestoken, sprak een man op bitteren toon.

— Gestoken...

— Ja, door de genie! Zoo al met een keer een vuurhaard... dat is gestookt... De vlammen sloegen van omlaag op.

— 't Is van een brandbom, beweerde een derde...

Nele luisterde niet meer... Twistte men bij een sterfbed? 't Was haar gelijk hoe het vuur ontketend werd... De kerk brandde... 't Hart van Nieuwpoort was geraakt en nu moest gansch Nieuwpoort sterven.

Ze voelde 't zoo diep, wat dit betekende, veel dieper dan de meeste anderen. Ja, men wilde wel weerstand bieden en heldenmoed toonen als in de dagen van Jan Turpin, maar machteloos stond men nu tegenover den vijand, die van zoo verre het wapen hanteerde, dat Nieuwpoort den doodsteek gaf.

Nele had wel kunnen knielen zooals een dochter doet, wanneer een stervende moeder haar laatsten zegen schenkt. Daar voor haar werd weer een zwaar offer gebracht. Dit oude Vlaanderen in vreedestijd niet geteld door de groote menigte, jaren geleden geschuwd door de officieren, omdat het Nieuwpoort geen gemakkelijke, flonkerende stad was, beroofd van zijn garnizoen, miskend om zijn verval, aan zijn lot overgelaten waar het worstelde tegen achteruitgang, geminacht om zijn stilte, zijn afgelegenheid, onbegrepen in al zijn schoon van 't verleden, het gaf nu zich zelf als een martelaar voor de vrijheid, de eer en het recht van het land!

En zou men het later waardeeren, dit hooge, hooge offer?

Zoo ook scheen het of die oude, noble kerke zonder klachte zich liet opbranden, in de vertroosting, dat uit dit pijn nieuw leven rijzen zou...

— Ja, Nele voelde het... Die instortende tempel, gegrepen door de vlammen, was haar een symbool van alle beproevingen der bevolking in 't IJzerland, van de vernieling en verwoesting, de bezetting en de vlucht, het achterlaten van have en het dolen in den vreemde van lijden en dood! Men zuchtte en weende, maar drukte de hand op 't brekend hart... en ging den langen doolweg op, omdat het moest,

dat het land die offers eischte... en in die hooge gedachte zocht men berusting en troost.

Zoo hadden ook de keerlinnen in smarte 't hoofd gebogen, maar de lippen opeengeprest, om klachten te smoo ren, toen Zannekin uit Lampernisse de vrije mannen van Veurne-Ambacht opriep, om de vrijheid te verdedigen, en daarvoor als 't moest 't leven te laten... En dieper nog bukten ze zich, die vrouwen, toen zoo weinige dapperen terugkeerden van den Casselberg... en die vijand zijn overwinningsvreugde uitte door woeste brandstichtingen in 't land van Veurne!

Men had in de laatste jaren de kerk van Nieuwpoort hersteld, en nog was de arbeid niet geheel ten einde, toen die oorlog uitbrak... Maar hooger dan de toren ooit geweest was, verhieven zich nu knetterend en laaiend de vlammen, als 't om ginder verre te verkondigen, dat het oude IJzerstedeke alles veil had voor 't goede recht.

Eensklaps daverde een zware slag... Een oogenblik scheen het, of het vuur verminderde, maar dan brak het weer los in een vreeselijken orkaan, die miljoenen gensters en vonken over den omtrek warrelde.

De menschen liepen gillend heen...

— Ze schieten met groote bommen..! riep men angstig.

— 't Begint nu met marmieten, verzekerde een soldaat. Rap in de kelders!

De grond schudde, de huizen waggelden, als dreigden ze van weerskanten in te storten en eensklaps de heensnellenden onder hun puin te begraven...

Nele bereikte hijgend De Wulf's woning.

— God zij geloofd, dat ik u zie, zei Jeanne. Wat gebeurt er toch al!

— O, ze bombardeeren weer... en nu veel gewelddiger!

— Moesten ze ons dan blijde maken met een doode mussche! O, wal gaat er gebeuren! God sta ons bij!

Wannes Dhooge verscheen ook weer.

— Jozef-Maria, 'k kreeg daar haast een heel dak op mijn kop! Is me dat een spel! riep hij. Er is een granaat op de armenschoot gevallen... zeggen ze! Waar is dat?

— Och Heere, waar de oude men-

schen hun hebbinge krijgen, antwoordde Jeanne.

— Er zijn dooden en gewonden! En er is op veel plaatsen brand... Ja, ze hadden de Duitschers zien kadijen, vertelden ze, maar 't is juist andersom. Onze mannen zijn allemaal aan dezen kant van den IJzer en al ginder liggen er van onze arme jongens alleen dooden en gekwetsten. Als de sloeber maar niet doorbreekt! Heel Lombardzijde is een vuurhaard en te Westende moet de roode haan ook fel aan 't kraaien zijn! 'k Geloove niet, dat ik zoo rap thuis zal geraken! Hoor toch een keer, wat daveringen!

En weer werd onder de gewelven gekermd en geweend, geklaagd en gebeden. Nieuwe dompelaars kwamen binnen...

— 't Duinenhuis brandt, vertelden ze.

't Duinenhuis! Opnieuw een stuk van Nieuwpoort's ziel gescheurd, voor Nele's gevoel. 't Was een oud gebouw met fraaien gevel, en 't diende in vroegeren tijd als wijkplaats binnen de veilige stadsmuren voor de monniken der Duinabdij, wanneer 't platteland onveilig was door oorlog of rooftochten van zwervende soldatenbenden.

Toen de Spanjaarden van 1600 tot 1604 Oostende belegerden verbleef in 't « Duinenhuis », zooals de Nieuwpoortenaars het noemden, het aartsherzogelijk paar, Albertus en Isabella.. 't Was misschien daar dat de wel wat voorbarige vorstin de gelofte aflegde, zooals de overlevering luidt, dat zij niet van hemd zou verwisselen, alvorens de stad genomen was. Ze zal in die vier jaren wel van meening veranderd zijn, maar toch zou haar hemd het leven gegeven hebben aan het woord « Isabellak'eurtje » voor iets dat vuil grauw is geworden... 't Duinenhuis brandt... En telkens kwam in den kelder met nieuwe, opgejaagde vluchtelingen, slechtere tijding.

Er werd besloten te vluchten, zoo spoedig er eenige kans was, want hier zat men nu in een doodenva, die elk oogenblik kon dichtslaan.

— En dan zijn we begraven zonder dienst of beles 1) schertste Wannes, die met een blijde spreuke of een geestig

(1) van belezing: in West-Vlaanderen eenige gebeden, maar geen dienst bij een lijk.

woord, nog den moed op wilde houden, ook al beet verdriet hem in 't eigen harte.

Een benauwde reuk hing in de straten, drong tot in den kelder door; 't was van vuur en rook, van gas en teer en weer bereikte een mare de weggedokenen:

— De gasketel is geraakt! En 't brand aan alle kanten...

Tegen den morgen kwam er een luwte in den storm.

— Nu zijn we voort, zei Wannes Dhooge. 't Is het oogenblik om weg te klawijsteren, want uw Nieuwpoort zit in 't laatste oordeel!

— Kom, grootmoeder! snikte Nele... 't Was haar als de stonde, waarop men bij een begrafenis van het nog niet gesloten graf moet scheiden en een laatsten blik op de kist werpt, waarin een geliefde rust.

— Kunnen we niet blijven? kermde vrouw Van Male... Waar moeten we nu gaan tjolen. En al zoo oud zijn!

— Hier zullen we onder de steenen of in de vlammen sterven! Ieder vlucht nu... kom, grootmoeder, er zijn overal brave menschen, drong haar kleindochter aan.

— Maar ja, zei Wannes, 'k zal een handje toesteken. Zie vrouwtje, leun maar op mijn arm... we loopen toch zoo heel verre niet, want 'k hope nog altijd naar huis te kunnen gaan... En we zijn met een heele kinte volk. Hoe meer zielen, hoe meer vreugd! We gaan nog maar niet aan de waterklokke trekken 1), want Vlamingen hebben altijd goeden moed! Er staan overal huizen en zeereloopers zijn doodloopers en zoo zal het met dien sloeber van over den IJzer ginder ook gaan.

De droevige stoet, die steeds aangroeide, trok langs de brandende straten.

— Opgelet, 't zijn lijk al galgeputtend 2) hier; waarschuwde Wannes, op de granaattrechters doelend. En daar steenen en pannen... De metsers en scha-

(1) We gaan nog niet weenen. Deze uitdrukking doelt op de klok, die geluid wordt, wanneer er overstroming dreigt.

(2) Putten door eigenaars van bosschen tusschen de paden gemaakt, om de menschen te dwingen in de lanen te blijven en aldus 't kreupelhout te sparen.

liedekkers en glazenmakers zullen achter den oorlog hier fortune maken, 'k ga ook hun ambacht leeren! Gaat het moeder? Maar ja, hé... wij hebben allen wel eens plezieriger gewandeld dan nu, doch ge pakt het lijk 't komt, niet waar?

Nele's hart was vol droefheid... Het meisje had een zwaren gang nu 't Was off (ze Nieuwpoort ontrouw werd, en ook minder moed betoonde dan de vrouwen in Turpins tijd... Soldaten hielpen de verbannen... Anderen strompelden mee in dien Calvarietocht, gewond, rillend van koorts, kreunend van pijn en hopen, ginds te Nieuwpoortbad, verzorging te vinden.

Moeders sleurden half slapende of luid schreiende kinderen mee, mannen zwogden onder reeds lang te voren gereed gemaakte pakken; menschen van Lombardzijde en Mannekensvere, die nu reeds twee maal in die hel gezeten hadden, gunden zich den tijd niet meer de weinige have op te nemen en spoedden zich voort, zooals ze hun eigen huis verlaten hadden, op klompen of pantoffels, blootshoofd of met een doek over de onvolledige kleeding...

Zoo zag men de vlucht langs de havengeul, en telkens moest Nele den blik wenden naar de vlammen, die Nieuwpoort verteerden... Ja, 't offer der kerk was slechts een inleiding geweest van grooter martelie.

Eindelijk, eindelijk bereikte men den dijk... maar de meesten liepen verder door, want ook hier was 't nog niet veilig. Doch vrouw Van Male was uitgeput. Zwaar hing ze op Nele en Wannes Dhooge.

— 'k Kanne niet meer, kermde ze. Laat me maar liggen... en sterven... In den hemel zal 't beter zijn dan hier...

— Meneere Vreeswijk zal ons wel willen innemen, zei Nele... Kom, daar in 't hotel du phare!

En de brave lieden, hoe vol het ook in hun gebouw was, weigerden de oude grootmoeder niet.

— Ik ben weeral verre genoeg, zei Dhooge, en zal hier afzien hoe 't nu gaat.

En voor Nele was 't een troost, dat ze Nieuwpoort nog niet geheel opgeven moest.

HET BLOEDIG IJZERLAND

DOOR

A. HANS

EEN GEZICHT OP DE VOORMALIGE SAKEN TE NIEUWPOORT

MET DOORSNIFFEN VAN FRIGATELOOZD IN HET «NEMANDELAND»

Uitgever J. HOSTE, 36, St-Pieterstraat, Brussel